

Eredeti közlemények

A NEMZETTEL VALÓ AZONOSULÁS MAGYAR KÉRDŐÍVE*

SZABÓ ZSOLT PÉTER¹ – LÁSZLÓ JÁNOS^{1,2}

¹ Pécsi Tudományegyetem BTK, Szociálpszichológia Tanszék

² MTA TTK Kognitív Idegtudományi és Pszichológia Intézet, Budapest
E-mail: szabozsoltpeter@yahoo.co.uk; laszlo@mtapi.hu

Beérkezett: 2011. november 21. – *Elfogadva:* 2013. augusztus 26.

A nemzeti azonosulás nehezen kezelhető, mérhető változó. A kezdeti, egydimenziós azonosuláskutatások ellentmondásos eredményekhez vezettek. Úgy tűnik, hogy a nemzeti azonosulás egydimenziós megközelítése sem konceptuálisan, sem empirikusan nem állja meg a helyét (összefoglalóan ASHMORE, DEAUX és McLAUGHLIN-VOLPE, 2004). Kutatásunk első szakaszában egy, a magyar nemzeti azonosulást vizsgáló kérdőívet alakítottunk ki. Az adatainkra végzett faktoranalízis eredményeként olyan kétfaktoros azonosulási modellt kaptunk, amely leginkább ROCCAS, KLAR és LIVIATAN (2006) kétdimenziós azonosulási modelljének feleltethető meg. Ez a modell a társas identitás és a szelfkategorizációs elméletek (TAJFEL, 1978; TURNER, HOGG, OAKES, REICHER és WETHERELL, 1987) mellett a nacionalizmus és a patriotizmus hagyományos felosztására épül (ADORNO, FRENKEL-BRUNSWIK, LEVINSON és SANFORD, 1950; KOSTERMAN és FESHBACH, 1989; STAUB, 1997). A kérdőív kialakítását és bemérését követően érvényességi vizsgálatokat végeztünk, amelyek megmutatták, hogy az azonosulás két különböző módja – a kötődés és a glorifikáció – eltérő módon kapcsolódik az olyan csoportalapú jelenségekhez, mint például a csoportalapú érzelmek, a csoportot felmentő stratégiák használata, vagy a külső csoport kompenzálására való hajlandóság a saját csoport agresszív fellépését követően.

Kulcsszavak: *nemzeti identitás, glorifikáció és kötődés, csoportalapú érzelmek, felmentő stratégiák*

* A tanulmány megírását az OTKA 81633 számú pályázata támogatta.

BEVEZETÉS

A társadalomtudományok jelen állása szerint a nemzetnek mint koncepciónak az eredetét illetően három nagyobb elképzelés bontható ki. Az első a történelmi gyökereket hangsúlyozó magyarázat, amely szerint a nemzetek valós történelmi fejlődés eredményeképpen jöttek létre. A második a modern magyarázat, amely szerint a nemzet konstrukció, amelyet a modern korban megjelenő társadalmi változások alakítottak ki. A harmadik a két magyarázat között hangsúlyozó etnoszimbolista elképzelés, amely a modern elméletek konstruktivista magyarázatait elfogadva, a konstrukció valós alapjait, az etnikai mag fontosságát hirdeti (összefoglalóan erről magyar nyelven: BRETTER és DEÁK, 1995; KÁNTOR, 2004; SCHÖPFLIN, 2003; GYÁNI, 2005). Ma már széles körű egyetértés van abban, hogy az, amit ma *nemzetként* határozunk meg, relatíve új, modern fejlemény.

ANDERSON (1991) szerint például a nemzet olyan „elképzelt politikai közösség”, amely a korábbi „elképzelt közösségeket” váltotta fel (mint például a premodern vallási közösségeket és a dinasztikus birodalmakat). ANDERSON (1991) rámutat arra is, hogy a nemzet egyik érdekes sajátossága, hogy bár igen fiatal képződmény, tagjai ősiként, hosszú múlttal rendelkezőként tételezik azt.

A nemzet eredetét illetően még a modernista, etnoszimbolista táborban is számtalan alternatív elképzelés van. A modernista tábor egyik jelentős képviselője Ernest GELLNER (1997) szerint a nemzetet az agrártársadalomból az ipari társadalomba való átmenet körülményei, az új típusú munkamegosztás hozta létre. HOBSBAWM (1992) a nemzethez kapcsolódó hagyományokat „kitalált hagyományoknak” tekinti, és úgy véli, hogy a nemzet nem más, mint a politikai célok érdekében „kitalált” konstrukció, amelynek megjelenése szorosan kötődik a tőkepiacok megalakulásához. ANDERSON (1991) kiemeli a nyomdakapitalizmus jelentőségét, SMITH (1988) pedig a nemzet modern jellege miatt a történetiséggel rendelkező etnikai magot hangsúlyozza.

A nemzet eredetéhez hasonlóan a nemzet fogalmát illetően sincs egyetértés. A brit történész és politikatudós SETON-WATSON (1977) a nemzet eredetével foglalkozó tanulmányában azt állítja, hogy a nemzetnek valójában semmilyen egységesen elfogadott tudományos fogalmát nem lehet kidolgozni. Anthony D. SMITH (1991) szerint a nemzet egy saját névvel rendelkező történelmi és kulturális közösség, amely közös területtel, gazdasággal, közoktatási rendszerrel és jogokkal rendelkezik, miközben elkülönül más hasonló közösségektől. BREUILLY (2004) úgy véli, hogy az az elgondolás, hogy bizonyos embereket egy közös kultúra kapcsol össze, ami egyúttal el is választja őket a többi embertől, egyenlő a nemzet gondolatával. LÁSZLÓ szerint „azt a gondolati egységet tekintjük nemzetnek, ami a nyelv, a kultúra és a közös múlt révén emberek egy csoportjának a csoporthoz tartozás tudatát kölcsönzi” (2005, 185). A nemzet fogalmával kapcsolatos legfontosabb vita talán ahhoz kapcsolódik, hogy a nemzet mennyiben politikai/polgári, illetve kulturális/etnikai jelenség. Hagyományosan elfogadott elképzelés az, hogy a nemzetnek két verziója létezik, egy politikai és egy kulturális. A politikai nemzetet a közös politikai múlt és a berendezkedés egysége tartja össze, míg a kulturális nemzetet a közösen megtapasztalt kulturális örökség (például nyelvi, vallási; DIECKHOFF,

2002; SCHÖPFLIN, 2003). DIECKHOFF (2002) azonban arra mutat rá, hogy bizonyos értelemben a politikai/polgári és a kulturális/etnikai nemzetek közötti különbségtétel inkább megrögzöttség, mint valódi szembenállás: szerinte nem létezik például olyan nemzet, amely ne a kultúrát venné elő akkor, amikor a nemzetiséget akarja meghatározni.

A szociálpszichológia számára a nemzet eredetével és fogalmával kapcsolatos viták csak közvetve érdekesek. Elsősorban azért, mert rámutatnak arra, hogy a nyugati civilizációban élő ember számára az egyik legfontosabb vonatkoztatási csoport relatíve új fejlemény, és erejét – részben biztosan – a kulturális összetartozásból meríti. A nemzet a szociálpszichológia számára olyan létező, amely a ma élő emberek életét és viselkedését jelentős mértékben befolyásolja, és amely számos helyzetben hozzáférhetővé váló azonosulási kategória. A nemzeti csoporttal való azonosulás intenzitásának és módjainak megismerése azért fontos, mert segíthet megérteni azokat a nem egyszer irracionálisnak tűnő viselkedéseket, amelyek nagy valószínűséggel az emberek nemzeti hovatartozásából erednek.

NEMZETI IDENTITÁS ÉS SZOCIÁLIS IDENTITÁS

A szociálpszichológiában a nemzet tehát olyan csoportként jelenik meg, amelyhez az egyén érzelmiileg kötődik, amellyel azonosul. Elsajátítja a csoportra jellemző kulturális szimbólumokat, részesedik a csoport múltjában, az eseményeket a csoport perspektívájából képes szemlélni, átveszi a csoportra jellemző attitűdöket, értékeket, viselkedési mintákat és megküzdési módokat. A nemzeti identitás vizsgálata napjaink szociálpszichológiájában TAJFEL (1978) szociális identitás elmélete, illetve TURNER, HOGG, OAKES, REICHER és WETHERELL (1987), valamint TURNER (1999) szelfkategorizáció elméletének keretében történik, a magyarországi kutatók is ebben az elméleti keretben helyezhetők el (például CSEPELI, 1992, 1997). A szociális identitás elmélet a csoporttagság jelentőségére világít rá a gondolkodásban, az érzelmi életben és a viselkedésben. A szelfkategorizációs elmélet azokat a mechanizmusokat tárja fel, amelyek révén egy személy egy adott helyzetben a rendelkezésére álló csoporttagságok közül kiválasztja a viselkedése alapjául szolgáló kategóriát.

A szociális identitás és a szelfkategorizációs elméletek szerint egy személy azonosulása a saját csoportjával jelentős mértékben meghatározza azt, hogy az illető személy mennyire valószínűleg használ egy adott társas kategóriát. A saját csoporttal való azonosulás ebben a felfogásban azt jelenti, hogy az adott csoport mennyire központi jelentőségű a személy számára, illetve mennyire vonódik be a személy a csoport életébe (lásd pl. ELLEMERS, SPEARS és DOOSJE, 1997; GURIN és MARKUS, 1988). TURNER (1999) szerint a saját csoporttal való azonosulás a szelfkategorizációs terminológiában valójában azonos a kategória használatára való készenléttel.

Mint korábban írtuk, a nemzet olyan kategória, amellyel az emberek általában erősen azonosulnak. A problémát az okozza, hogy a saját csoporttal, így a nemzettel való azonosulás, TURNER (1999) szerint nehezen kezelhető, nehezen mérhető változó. Emiatt az azonosulással mint változóval végzett vizsgálatok sokszor ellent-

mondásos eredményekhez vezetnek (részletesen lásd TURNER, 1999). Az ellentmondásokat jól szemlélteti az alábbiakban részletesen is ismertetésre kerülő azonosulás/bűntudat paradoxon.

AZ AZONOSULÁS/BŰNTUDAT PARADOXON

Azt, hogy miként reagálunk arra a helyzetre, amikor a saját csoportunk agresszívan lép fel egy külső csoporttal szemben, a feltételezések szerint, sok tényező mellett, a saját csoporttal való azonosulás is befolyásolja. A kérdés az, hogy mely csoporttagok fogják elfogadni a csoport felelősségét, élnek át bűntudatot, szégyent az eseményekkel kapcsolatban, vagy éppen kik azok, akik a saját csoport felmentését követően a külső körülményeket vagy a külső csoport tagjait fogják hibáztatni (BRANSCOMBE, DOOSJE és MCGARTY, 2002; BRANSCOMBE és DOOSJE, 2004; BRANSCOMBE, SLUGOSKI és KAPPEN, 2004; BROWN, GONZÁLEZ, ZAGEFKA, MANZI és CEHAJIC, 2008; ROCCAS, KLAR és LIVIATAN, 2006)? Az azonosulást és a csoporttagok reakcióját kapcsolatba hozó kezdeti egydimenziós azonosulásvizsgálatok ellentmondásos eredményekhez vezettek: hol az erősen azonosuló csoporttagok éltek át több bűntudatot (DOOSJE, BRANSCOMBE, SPEARS és MANSTEAD, 2006), hol a gyengébben azonosulók (DOOSJE, BRANSCOMBE, SPEARS és MANSTEAD, 1998; SWIM és MILLER, 1999). A legtöbb kutatásban nem volt kapcsolat a két jelenség között (például BRANSCOMBE, SLUGOSKI és KAPPEN, 2004; GORDIJN, YZERBYT, WIGBOLDUS és DUMONT, 2006; IYER, LEACH és CROSBY, 2003; JOHNS, SCHMADER és LICKEL, 2005; LICKEL, SCHAMDER, CURTIS, SCARNIER és AMES, 2005; MCGARTY, PEDERSEN, LEACH, MANSELL, WALLER és BLIUC, 2005).

Az azonosulás és a negatív saját csoport kritikus érzelmek (például bűntudat, szégyen) közti kapcsolat megértését nehezíti, hogy ezt a kapcsolatot egy alapvető, belső ellentmondás jellemzi (ROCCAS és munkatársai, 2006). A negatív saját csoport kritikus érzelmek átélésének minimális feltétele az azonosulásnak egy olyan szintje, amelyen a csoporttag már nem hagyja el a csoportot, még akkor sem, ha ahhoz negatív tartalmak kapcsolódnak. Az is igaz ugyanakkor, hogy az erősen azonosuló csoporttagok motiváltak a leginkább arra, hogy a csoport pozitív identitását megvédjék (BRANSCOMBE és mtsai, 2002; JANIS, 1982; STAUB, 1997). Ők azok, akik valószínűbben élnek olyan értelmezésekkel, amelyekben a csoport által elkövetett negatív tettek vagy nem is igazán negatívak, vagy mindössze reakciók a külső csoport előző cselekedeteire (MUMMENDEY, KLINK, MIELKE, WENZEL és BLANZ, 1999). Ez az ellentmondás, a paradoxon lényege: egyik oldalról az azonosulásról kézenfekvő azt feltételezni, hogy növeli a bűntudat átélésének a valószínűségét, másrészt viszont ugyanannyira kézenfekvő az is, hogy az alternatív értelmezések segítségével csökkenti. A paradoxon feloldását az azonosulás módokra bontása adja: ekkor a hipotézis már nem az, hogy kapcsolat van az azonosulás és a bűntudat között, hanem az, hogy bizonyos azonosulási módok a bűntudat megjelenéséhez, mások pedig a saját csoport felmentéséhez vezetnek. A következő részben bemutatunk egy olyan modellt, amelynek segítségével az azonosulás/bűntudat paradoxon feloldható.

A KÖTŐDÉS ÉS GLORIFIKÁCIÓ
KÉTDIMENZIÓS AZONOSULÁSI MODELLJE

A ROCCAS, KLAR és LIVIATAN (2006) által kidolgozott kétdimenziós azonosulási modell a társas identitás és a szelfkategorizációs elmélet mellett erősen épít a nacionalizmus és patriotizmus hagyományos felosztására. A modelljükben megjelenő két dimenziót kötődésnek és glorifikációnak nevezik. A kötődés a saját csoport érzelmi fontosságára, központi jelentőségére utal, a glorifikáció a saját csoport felsőbbrendűségébe vetett hitre vonatkozik.

A nemzeti csoporttal való azonosulás vizsgálatában ez a kettős – nacionalizmusról és patriotizmusról beszélő – felosztás már igen korán ADORNO, FRENKEL-BRUNSWIK, LEVINSON és SANFORD (1950) munkásságában megjelenik. ADORNO és munkatársai (1950) különbséget tettek a pseudo- és a valódi patriotizmus között. KOSTERMAN és FESHBACH (1989) a nacionalizmust állítják szembe a patriotizmussal. STAUB (1997) modelljében vak, konstruktív és konvencionális patriotizmusról ír.

A pszudopatriotizmus, a nacionalizmus, a vak patriotizmus és a glorifikáció gyakorlatilag ugyanazt az azonosulási módot ragadják meg (ROCCAS, SAGIV, SCHWARTZ, HALEVY és EIDELSON, 2008): ennek lényege, hogy az így azonosuló személy hisz a saját csoportja felsőbbrendűségében, abban, hogy a csoportja jobb és érdemesebb más csoportoknál, valamint, hogy a csoport központi szimbólumait, normáit és vezetőit feltétlenül tisztelni kell.

Ugyanígy hasonló azonosulási módokat jelöl a valódi patriotizmus, a patriotizmus, a konvencionális patriotizmus és a kötődés: aki így azonosul a csoporttal, az érzelmileg kötődik a csoporthoz és hozzá akar járulni a csoport boldogulásához. A glorifikáció és a kötődés – az egyszerűség kedvéért ROCCAS és munkatársai (2006) terminológiáját használjuk a továbbiakban – természetesen nem egymástól független koncepciók, azaz nem arról van szó, hogy bizonyos csoporttagok glorifikálják a csoportot, míg mások kötődnek a csoporthoz. A két azonosulási mód között közepes erősségű együttjárás várható, és az azonosulási módok interakciójából azonosulási mintázatok írhatók le. ROCCAS és munkatársai (2008) felhívják a figyelmet arra, hogy ezek a mintázatok, profilok lehetnek homogének vagy heterogének. Homogén profilnak nevezzük azt az esetet, amikor valaki mindkét módban azonos erősséggel azonosul, például alacsony pontszámokat ér el mind a kötődés, mind a glorifikáció faktorokban. Heterogén profilnak nevezzük azt az esetet, amikor a két módban egymástól eltérő mértékben azonosul egy csoporttag: például erősen kötődik a csoporthoz, de nem glorifikálja azt, vagy éppen glorifikálja a csoportot, de az érzelmi elköteleződése nem túlságosan erős. A profilok megléte jól mutat rá az egyszemélyes mérések problémáira: lehetséges, hogy két ember azonos pontszámot ér el, ugyanakkor a csoporttal való azonosulás tartalma teljesen más a számukra (például egyikük erősen kötődik, de nem glorifikál, a másik közepes mértékben kötődik, és közepes mértékben glorifikál). Az ilyen esetekben az összesített pontszámok hasonlítása értelmetlen, hiszen a profilok vizsgálata eltérő feltételezésekhez vezet, még azonos pontszám ellenére is.

Az azonosulási mintázatok bevonásával az azonosulás/csoportalapú büntudat paradoxon feloldható. A csoporthoz kötődő, de a csoportot nem glorifikáló ta-

goknál várható a legvalószínűbben a büntudat megjelenése a csoport negatív cselekedeteivel kapcsolatban. Ez azért van így, mert számukra az erős kötődés miatt a csoport elhagyása nem lehetséges, azaz számukra kevésbé elérhetőek az úgynevezett individuális stratégiák. Ez párosul azzal, hogy náluk a csoport felsőbbrendűségébe vetett hit hiányzik, így a csoportot nem akarják mindenáron felmenteni, például az események torzításával, újraértelmezésével. A kötődés megjelenése és a glorifikáció elmaradása együttesen egyfajta kritikus lojalista hozzáállást alakít ki bennük. A csoportalapú büntudat elmaradása leginkább az aktuálisan nem azonosulókra (alacsony kötődés és alacsony glorifikáció), valamint a csoportot erőteljesen glorifikálókra lesz jellemző. Az aktuálisan nem azonosuló csoporttagok esetében a csoport érzelm kiváltó ereje hiányzik, így nem valószínű, hogy a csoporttagok elfogadják a csoporthoz kapcsolódó negatív érzelmeket. A csoportot glorifikáló tagok a csoport pozitív identitásának védelme érdekében úgynevezett felmentő stratégiákhoz fordulnak. Ilyen felmentés lehet az agresszív megtörténtének vitatása, súlyosságának kétségbevonása (BRANSCOMBE és MIRON, 2004), a külső körülményekre való hivatkozás (DOOSJE és BRANSCOMBE, 2003) vagy az áldozat hibáztatása (HERBERT és DUNKEL-SCHETTER, 1992). A lényeg tehát az, hogy a büntudat átélését, illetve a felmentő stratégiák megjelenését nemcsak az azonosulás intenzitása, hanem az azonosulás intenzitása és mintázata együttesen jósolja be. ROCCAS, KLAR és LIVIATAN (2006) empirikus vizsgálatában ezt igazolta is: minél magasabb volt egy adott személy esetében a glorifikációra kontrollált kötődés mértéke, annál kevesebb felmentő stratégiát használt, és annál több csoportalapú büntudatról számolt be. A glorifikáció viszont a felmentő stratégiák használatával korrelált, a felmentő stratégiák pedig közvetlenül büntudatot csökkentő hatással jártak. Ebből a vizsgálatból tehát kiderült, hogy az azonosulás módokra és mintázatokra bontása segít jobban megérteni a csoportközi folyamatokat, szemben az azonosulás egydimenziós koncepcióként való kezelésével.

A NEMZETTEL VALÓ AZONOSULÁS MAGYAR KÉRDŐÍVE

Legjobb tudomásunk szerint jelenleg magyar nyelven nem létezik a nemzettel való azonosulást mérő kérdőív, amely a különböző azonosulási módokat szétválasztaná. A célunk egy kétdimenziós azonosulási kérdőív létrehozása és validálása volt, aminek alapjául ROCCAS, KLAR és LIVIATAN (2006) kétdimenziós – kötődés és glorifikáció – modellje szolgált. Választásunkat elsősorban az motiválta, hogy az általunk végzett a magyar történelemhez, történelmi események befogadásához kapcsolódó vizsgálatokhoz (LÁSZLÓ, 2008; LÁSZLÓ és FÜLÖP, 2010) ennek a modellnek a logikája illeszkedik a legjobban.

Az empirikus munka három részből állt. Elsőként a kérdőívet alakítottuk ki és mértük be. A kérdőív bemérését egy 616 főből álló egyetemista mintán végeztük el, több szakaszban felvéve az adatainkat 2009 és 2011 között. Adatainkra megerősítő faktorelemzést (confirmatory factor analysis, CFA) végeztünk, amelynek

során különböző, az elméleti háttérből levezethető modelleket hasonlítottunk össze az empirikusan kapott adatokkal. Azért a megerősítő faktorelemzést választottuk mint módszert, mert ez elméletvezérelt, szemben a hagyományosan alkalmazott főkomponens-elemzésekkel, amelyek adatvezéreltek (a két módszer összehasonlításáról lásd FABRIGAR, WEGNER, MACCALLUM és STRAHAN, 1999).

A kialakítást és a bemérést követően két előrejelző érvényességi vizsgálatot végeztünk el a kérdőívvel. Mindkét vizsgálatban az volt a kérdés, hogy az azonosulás módokra bontása segít-e jobban megérteni és előrejelezni a csoportalapú jelenségeket, szemben azzal, ha az azonosulást egydimenziós skálán kezeljük. Az első vizsgálatban a csoporttal való azonosulás és a csoportalapú érzelmek átélése közötti kapcsolatot vizsgáltuk egy dekontextualizált helyzetben, a második vizsgálatban pedig a saját csoport agressziójára adott reakciókat kötöttük össze az azonosulás intenzitásával és módjaival.

Az első vizsgálat alapjául SMITH, SEGER és MACKIE (2007) vizsgálata szolgált. A vizsgálat központi kérdése az volt, hogy az egyes csoportalapú érzelmek átélési gyakoriságát befolyásolja-e a csoporttal való azonosulás módja és intenzitása? A második érvényességi vizsgálat ROCCAS és munkatársai (2006) vizsgálatának adaptációja. Ebben a vizsgálatban a saját csoport agresszorként lépett fel, a kérdés pedig az volt, hogy a módban és intenzitásban eltérő azonosulást mutató személyek máshogyan ítélik-e meg az eseményeket, kik azok a csoporttagok, akik átélnek csoportalapú büntudatot, és kik azok, akik nem.

ELSŐ LÉPÉS:

A KÉRDŐÍV KIALAKÍTÁSA, BEMÉRÉSE, BELSŐ STRUKTÚRÁJA

Módszer

Résztvevők. Vizsgálatunkban 616 fő vett részt, akik a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi, valamint Természettudományi Karának hallgatói voltak. A kérdőívek felvétele több szakaszban, különböző egyetemi kurzusok keretében történt meg 2009 és 2011 között. A kérdőívek kitöltése anonim és önkéntes volt, a kitöltésért a vizsgálati személyek nem kaptak jutalmat, egyes esetekben a kurzus-teljesítés részeként vettek részt a vizsgálatban. A 616 főből 366 fő demográfiai adatait ismerjük (244 nő, 122 férfi, MÉLETKOR=21,25, SD=3,37). A vizsgálati minta homogénnek tekinthető, a többség középfokú végzettséggel rendelkező, fiatal, egyetemi hallgató volt. Az adatok elemzése során 30 vizsgálati személy adatait nem vettük figyelembe, mivel ők a kérdőív állításainak egy jelentős részére, minimum a harmadára nem válaszoltak.

A kérdőív állításainak kidolgozása. A kutatócsoport tagjai konszenzussal hoztak létre olyan állításokat, amelyek alkalmasak lehetnek a saját nemzeti csoporttal való azonosulás kétdimenziós mérésére. Az állítások kialakítása során alapul a nemzetközi szakirodalomban már létező, publikált kérdőíveket használtunk fel: DOOSJE és munkatársai (1998) egydimenziós kérdőívét, ROCCAS és munkatársai

(2006) kötődést és glorifikációt mérő kérdőívét, ROCCAS és munkatársainak (2008) az azonosulásnak négy módját mérő kérdőívét. Emellett bekerültek olyan állítások is, amelyek specifikusan a magyar nemzeti csoporttal való azonosulás mérésére lehetnek alkalmasak (például „Nem szabad beletörödni a történelmi Magyarország elvesztésébe”). Ezek alapján 15 állítást fogalmaztunk meg. A vizsgálati személyeknek az állításokkal való egyetértésüket egy 7 fokú Likert-típusú skálán kellett jelezniük, ahol a magasabb értékek, az állítással való nagyobb egyetértést fejezték ki. A kérdőív három fordított állítást tartalmazott. A kötődés mérésére olyan állításokat használtunk fel, mint például „Erős kötelek fűznek a magyarsághoz”. A glorifikáció mérésére példa a következő állítás: „Mi magyarok nem vagyunk különbek más nemzetek tagjainál” (fordított állítás). A teljes kérdőív a mellékletben megtalálható.

Eredmények és megbeszélés

A kérdőív belső felépítésének, struktúrájának tesztelésére a megerősítő faktor-elemzés módszerét használtuk, kiegészítve a megbízhatóság mérésére hagyományosan használt Cronbach-alfa mutató megadásával. A megerősítő faktorelemzést az IBM AMOS 20.0 nevű programmal végeztük, a Cronbach-alfa mutató kiszámolását az IBM SPSS 19.0 nevű programmal. Az egyes modelleknek a kapott adatokkal való illeszkedését több statisztikai mutató segítségével vizsgáltuk (CMIN/df; CFI; NFI; GFI; RMSEA; AIC; SRMR).

Az elméleti megfontolások alapján elsősorban két modell összevetésére voltunk kíváncsiak: az azonosulás egydimenziós, illetve az azonosulás két, az azonosulást kötődésre és glorifikációra, bontó modelljére. Az eredmények ismeretében, és elméleti megfontolások alapján, a 15 állításos kérdőívnek létrehoztuk egy rövidebb 8 állításból álló verzióját is, ami szintén az azonosulás két módjának mérésére alkalmas. A rövidítés során a kötődés faktorból négy állítást, a glorifikáció faktorból három állítást hagytunk ki. A kötődés faktorból kimaradt a „Sokkal szívesebben vagyok magyar állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek”, hiszen ez az állítás összehasonlító jelleggel is rendelkezik, ami teoretikusan inkább a glorifikáló típusú azonosulásra jellemző, és nem a kötődésre (az állítás korrelációja magasabbnak is bizonyult a glorifikáció faktorral, mint általában véve a kötődés faktor korrelációja a glorifikáció faktorral; $r=0,59$, $p<0,001$). A redundancia miatt kihagytuk az „Elérzékenyülök, amikor a magyar zászlót látom” állítást, hiszen ez szinte azonos az „Elérzékenyülök, amikor a Himnuszt hallom” állítással, és utóbbi jobb konzisztenciát mutatott a többi állítással. A „Nem fontos a számomra, hogy magyarnak lássanak” állítás esetében úgy éreztük, hogy ez jellemben tér el a többi állítástól: míg a többi belső állapotokra, attitűdökre kérdez rá, addig utóbbi a külső szemlélők percepciójára vonatkozik, és ebben az esetben a standardizált faktor töltöttség is 0,6 alatt maradt. A „Nem érzek közösséget a magyar emberekkel” állítás az egyetlen olyan kötődés faktorba tartozó állítás volt, ahol a standardizált faktor töltöttség 0,5 alatt volt. A glorifikáció faktor esetében

két állításnál – „Az egyre több külföldi film, zene, könyv veszélyezteti a magyar kultúrát”; „Nem szabad beletörődni a történelmi Magyarország elvesztésébe” – felvethető, hogy ezek inkább következményei a glorifikáló azonosulásnak, és nem tartalmi annak. „Az egyre több külföldi film, zene, könyv veszélyezteti a magyar kultúrát” állítás esetében a kizárásnak empirikus okai is vannak, hiszen a standardizált faktor töltöttség az összes állítást is figyelembe véve a legalacsonyabb 0,39-es értéket vett fel, ami bőven alatta van az elfogadható 0,6-os értéknek (LEACH és mtsai, 2008). A „Mi magyarok nem vagyunk különbek más nemzeteknél” állítás esetében egyszerűen empirikus okai voltak a kizárásnak, az eredeti kétfaktoros modellben ennek az állításnak a standardizált faktor töltöttsége mindössze 0,41 volt.

Összességében tehát négy modellt alakítottunk ki: a 15 állításból álló egydimenziós modellt, a 15 állításból álló kétdimenziós modellt, a 8 állításból álló egydimenziós modellt és végül a 8 állításból álló kétdimenziós modellt. A modellekre kapott illeszkedési mutatókat az 1. táblázatban közöljük.

1. táblázat. Az elmélet alapján létrehozott modellek illeszkedése a kapott adatokkal

	15 állításból álló		8 állításból álló	
	egydimenziós	kétdimenziós*	egydimenziós	kétdimenziós*
	modell		modell	
χ^2	$\chi^2(90)=767,602,$ $p<0,001$	$\chi^2(89)=370,064,$ $p<0,001$	$\chi^2(20)=330,045,$ $p<0,001$	$\chi^2(19)=47,845,$ $p<0,001$
CMIN/df	8,53	4,16	16,5	2,52
CFI	0,795	0,915	0,808	0,982
NFI	0,775	0,892	0,799	0,971
GFI	0,818	0,926	0,850	0,981
RMSEA	0,113	0,073	0,163	0,051
AIC	827,602	423,064	362,045	81,84
SRMR	0,0833	0,0472	0,1005	0,0326

* A kétdimenziós modelleknél a két dimenzió közötti korrelációt megengedtük.

Az adatokból látható, hogy mind a 15 állításból álló hosszabb kérdőív, mind a 8 állításból álló rövidebb kérdőív esetén a kétdimenziós modell illeszkedési mutatói jobbak, mint az egydimenziós modellé. Az egydimenziós modellek mindkét esetben rossz illeszkedést mutatnak (CMIN/df>3; CFI<0,90; RMSEA>0,08), míg a 15 állításos hosszabb kérdőív esetében a kétdimenziós modell illeszkedési mutatói elfogadhatóak, a 8 állításos rövidebb kérdőív pedig kiválóak (CMIN/df<3; CFI>0,95; RMSEA<0,06). A 2. táblázat a kötődés és a glorifikáció faktorokat mutatja be.

2. táblázat. A kötődés és a glorifikáció faktorokba tartozó állítások

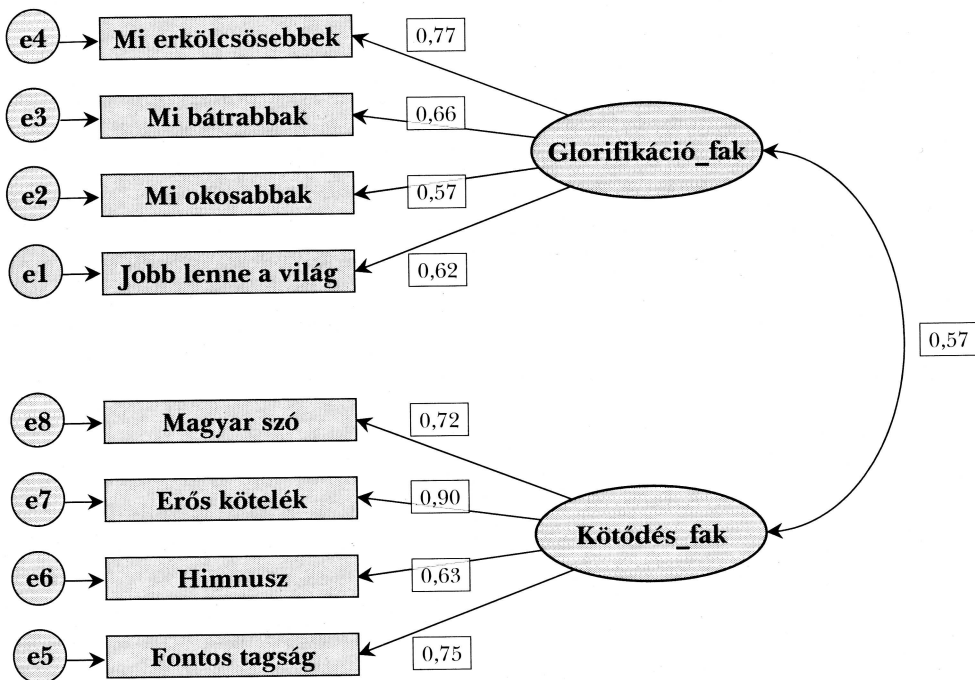
Kötődés	Glorifikáció
Rövidebb verzió	
<ul style="list-style-type: none"> – Külföldön járva, megdobogtatja a szíve-met a magyar szó. – Erős kötelékek fűznek a magyarsághoz. – Elérzékenyülök, amikor a <i>Himnusz</i>t hal-lom. – A magyarságom fontos része annak, hogy ki vagyok. 	<ul style="list-style-type: none"> – A magyarok történelmük során általában erkölcsösebben jártak el, mint más nem-zetek. – A magyar nép történelme során számos esetben egyedülálló bátorságról tett ta-núbizonyyságot. – Más nemzetekkel összehasonlítva, a ma-gyarok okosabbak. – Jobb hely lenne a világ, ha a többi ország lakói is olyanok lennének, mint a magya-rok.
Hosszabb verzió*	
<ul style="list-style-type: none"> – Nem érzek közösséget a magyar emberek-vel (fordított állítás) – Sokkal szívesebben vagyok magyar állam-polgár, semhogy bármely más ország ál-lampolgára legyek. – Nem fontos a számomra, hogy magyar-nak lássanak. – Elérzékenyülök, amikor a magyar zászlót látom. 	<ul style="list-style-type: none"> – Mi magyarok nem vagyunk különbek más nemzeteknél (fordított állítás) – Az egyre több külföldi film, zene, könyv veszélyezteti a magyar kultúrát. – Nem szabad beletörődni a történelmi Magyarország elvesztésébe.

* A hosszabb verziók egyúttal tartalmazzák a rövidebb verziók összes állítását is.

Kiszámoltuk a megbízhatóság mérésére alkalmas Cronbach-alfa mutatókat is, amelyek mind a 15 állításos verzióban, mind a 8 állításos verzióban megfelelő értékeket vettek fel minden faktor esetében. A 15 állításos kérdőív-nél az egydi-menziós azonosulás faktor α értéke 0,875, a kötődés faktor α értéke 0,876, a glorifikáció faktor α értéke 0,767. A rövidített, 8 állításból álló modellben az egy-dimenziós azonosulás és a kötődés jó megbízhatósági mutatókkal rendelkezik (az azonosulás esetében $\alpha=0,827$, a kötődés esetében $\alpha=0,826$), a glorifikáció faktor pedig elfogadhatóval ($\alpha=0,769$).

A megerősítő faktorelemzés eredménye alapján elmondható, hogy a rövidebb, 4-4 állításból álló kérdőív jobban lefedi mind elméleti, mind empirikus alapokon az általunk vizsgált azonosulási módokat, és vizsgálati célokra is jobban használható, mint a hosszabb verzió. A kötődés faktoron elért átlagos pontszám 4,5 (SD=1,45), míg a glorifikáció faktoron elért átlagos pontszám 3,7 (SD=1,26) volt.

A két faktor közötti korreláció mértéke $r=0,480$ ($p<0,001$) volt, ami azt jelzi, hogy a két azonosulási mód között szignifikáns, közepes erősségű korreláció van. A kötődés és a glorifikáció egymással pozitív kapcsolatban álló, de jól elkülöníthető módjai a nemzeti csoporttal való azonosulásnak. Ez a várakozásoknak megfelelő eredmény (lásd ROCCAS és mtsai, 2006). Az 1. ábrán ezt a kétdimenziós 8 állításból álló modellt grafikusán is bemutatjuk.

1. ábra. A nemzeti csoporttal való azonosulás egydimenziós modellje

Összefoglalva azt lehet mondani, hogy az 586 vizsgálati személyből álló mintán bemért azonosulási kérdőív, és főleg annak rövidebb 8 állításból álló verziója, alkalmas a kötődés és a glorifikáció azonosulási módjainak a mérésére és megkülönböztetésére. A nemzettel való azonosulás kétfaktoros modellje jó illeszkedési és megbízhatósági mutatókkal rendelkezik.

A kérdőív fejlesztését követően két érvényességi vizsgálat eredményeit mutatjuk be. Ezek célja annak bizonyítása volt, hogy a kötődés és a glorifikáció faktorok eltérő módon kapcsolódnak különböző csoportalapú jelenségekhez (csoportalapú érzelmek, felmentő stratégiák, viselkedési intenciók).

ELSŐ ÉRVÉNYESSÉG VIZSGÁLAT: ÉRZELMEK ÁTÉLÉSE CSOPORTTAGKÉNT

Az első vizsgálat SMITH és munkatársai (2007) vizsgálata nyomán készült. Ebben a vizsgálatban a személyeket arra kértük, hogy egyéni életükben, valamint a magyar csoport tagjaként ítéljék meg 16 érzélem átélésének gyakoriságát 7 fokú Likert-típusú skálákon. Elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy a két azonosulási mód eltérően kapcsolódik-e a csoportalapú érzélem átélésének valószínűségéhez.

Módszer

Résztvevők. A vizsgálatban 79 fő vett részt, akik a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi, valamint Természettudományi Karának hallgatói voltak. A kérdőívek felvétele a 2010/2011-es tanévben történt. A kérdőívek kitöltése anonim és önkéntes volt, a kitöltésért a vizsgálati személyek jutalmat nem kaptak, a kérdőívek kitöltése egy kurzus teljesítésének nem kötelező része volt. A 79 vizsgálati személyből 61 nő és 18 férfi volt, a vizsgálati személyek átlagéletkora 22,08 volt (SD=2,48).

Eljárás és vizsgálati anyag

A vizsgálati személyek a vizsgálati kérdőíveket nyomtatva kapták meg. A vizsgálati kérdőív elején egy tájékoztató szerepelt. A vizsgálatban való részvétel anonim és önkéntes volt, csak a nemre, életkorra és a vizsgálati személy egyetemi szakjára kérdeztünk rá. A vizsgálati kérdőív első részében a saját nemzeti csoporttal való azonosulás kérdőív kitöltését kértük a vizsgálati személyeinktől. Ezt követően a vizsgálati személyeket arra kértük, hogy egy 7 fokú Likert-típusú skálán jelezzék, hogy milyen gyakran élnek át adott érzelmeket individuumként, egyénileg az életükben, illetve a magyar csoport tagjaként. A magasabb értékek az érzélem gyakoribb átélésének feleltek meg. A sorrendet kiegyenlítettük: 39 vizsgálati személy előbb a saját egyéni életében jelölte meg az érzélem átélésének gyakoriságát, majd csoporttagként, 40 vizsgálati személy előbb csoporttagként, aztán az egyéni életében. A vizsgálatban szereplő 16 érzélem megegyezett a FÜLÖP, PÉLEY és LÁSZLÓ (2011) kutatásában szereplő érzelmekkel, amely érzélemlistában a pozitív és negatív, elsődleges és másodlagos érzélem kiegyensúlyozottan szerepelnek, illetve a lista tartalmazza a korábbi vizsgálatok alapján (például LÁSZLÓ és FÜLÖP, 2010) a magyar történelmi pályához kapcsolódónak feltételezett érzelmeket is (például félelem, lelkesedés, remény). Az érzélem teljes listája a mellékletben megtalálható.

Hipotézis

SMITH és munkatársai (2007) több hipotézist fogalmaztak meg ezzel a vizsgálati paradigmával kapcsolatban. Véleményük szerint az azonosulás intenzitása meghatározza az egyes érzelmek átélésének gyakoriságát. Eszerint minél erősebben azonosul valaki egy adott csoporttal, annál valószínűbben él át a csoport tagjaként olyan pozitív érzelmeket, mint a boldogság és a büszkeség. Ez az egyenes irányú összefüggés a negatív érzelmek esetében bonyolultabb (lásd az azonosulás/bűntudat paradoxon bemutatásáról szóló részt az elméleti bevezetőben), ugyanakkor itt is várható, hogy az azonosulás intenzitása és az érzelemátélés között kapcsolat lesz. Érvelésünk szerint az azonosulás intenzitása mellett a módját is figyelembe kell venni akkor, amikor a csoportalapú érzelmek átélését vizsgáljuk. ROCCAS és munkatársainak (2006) eredménye szerint például a kötődés közvetlen kapcsolatot mutat az érzelemátéléssel (a vizsgálatukban a bűntudattal), míg a glorifikáció nem. Ez azért van így, mert a kötődés a saját csoporttal való általános, érzelmi kapcsolatot jelzi, és a csoport érzelemkiváltó erejére vonatkozik. A glorifikáció más típusú azonosulási mód: hangsúlyos benne a csoportközi összehasonlítás, és az előnyösebb összehasonlítások elérése többnyire kognitív stratégiákon keresztül valósul meg (lásd részletesen ROCCAS és munkatársai, 2006). A glorifikáció meghatározása, valamint az empirikus adatok alapján valószínűsíthető, hogy a glorifikáció kevésbé kapcsolódik az érzelmek átéléséhez, főleg egy ilyen, a csoportközi összehasonlítás lehetőségét nélkülöző helyzetben.

Eredmények

A vizsgálati eredmények feldolgozása előtt megvizsgáltuk, hogy a sorrendnek – egyéni, majd csoporttag vs. csoporttag, majd egyéni – van-e jelentősége a válaszadás szempontjából. Független mintás *t*-próbával hasonlítottuk össze a két vizsgálati feltételt. Az összehasonlítások többségében nem volt szignifikáns eltérés a vizsgálati feltételek között, így az adatok elemzése összevontan, a teljes 79 fős mintára vonatkozóan történt. Ezt az összevonást az is indokolta, hogy a létező eltérések, egy kivételével, mind az individuumként átélt érzelmekre vonatkoztak, amelyek nem központi jelentőségűek a jelen vizsgálat szempontjából, és nem is kerülnek bemutatásra.

A vizsgálat során elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy az azonosulás intenzitása, valamint különböző módjai milyen kapcsolatot mutatnak az egyes csoportalapú érzelmek átélésével. A 3. táblázatban ezeket az eredményeket mutatjuk be: egyrészt a teljes azonosulás és az egyes csoportalapú érzelmek közötti korrelációk mértékét, másrészt a parciális korrelációkkal egymásra kontrollált azonosulási módok és az egyes csoportalapú érzelmek közötti kapcsolatot.

Az elvégzett korrelációelemzések eredményei szerint a magyar csoporttal erősebben azonosuló vizsgálati személyek gyakrabban élik át a büszkeség, a remény, a lelkesedés, az öröm, az elégedettség és a kielégülés érzelmeit, miközben a szégyen negatív együttjárást mutat az azonosulás pontszámmal. Ez utóbbi azt jelzi,

3. táblázat. A csoportalapú érzelmek átélésének gyakorisága és a csoporttal való azonosulás intenzitása és módjai közötti kapcsolat

Csoportalapú érzelmek/Azonosulási módok	Egydimenziós azonosulás pontszám	A glorifikációra kontrollált kötődés (parciális korreláció)	A kötődésre kontrollált glorifikáció (parciális korreláció)
Büszkeség	0,568**	0,501**	
Remény	0,408**	0,425**	
Lelkesedés	0,388**	0,447**	
Öröm	0,297**	0,400**	
Elégedettség	0,274*		
Kielégülés	0,264*	0,348**	
Szégyen	-0,221*		0,201 (tendencia, $p < 0,08$)
Megnyugvás		0,268*	
Undor		-0,225*	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

hogy minél inkább azonosul egy személy a magyar csoporttal, annál kevésbé él át szégyent a magyar csoport tagjaként. Az azonosulás módjaira bontva az eredményeket, azt látjuk, hogy a magyar csoporthoz erősebben kötődő személyek gyakrabban élnek át büszkeséget, lelkesedést, reményt, örömet, kielégülést és megnyugvást a magyar csoport tagjaként, mint a kevésbé azonosuló vizsgálati személyek, viszont az undor érzéséről ritkábban számolnak be. A kötődésre kontrollált glorifikáció pontszám a szégyen elutasításával mutatott kapcsolatot: minél inkább glorifikálja egy személy a magyar csoportot, annál kevesebb alkalommal él át csoporthoz kötődő szégyent.

Megvitatás

Mind az azonosulás intenzitása, mind az azonosulás módjai, kapcsolatot mutatnak a csoporttagként való érzelemátéléssel ebben a dekontextualizált helyzetben. Azok a vizsgálati személyek, akik a magyar csoporttal erősebb kötődést mutatnak, gyakrabban számolnak be bizonyos érzelmek átéléséről. Ilyen érzelem a remény és a lelkesedés, melyeket LÁSZLÓ és FÜLÖP (2010) a magyar történelmi pályához kapcsolódó úgynevezett történelmi pálya érzelmeknek tekint. Nem pusztán arról van tehát szó, hogy az erősebben azonosuló vizsgálati személyek gyakrabban élnek át érzelmeket a csoport tagjaként, hanem arról is, hogy a csoportra jellemző, prototipikusnak mondható érzelmeket élik át. A glorifikáció azonosulási módja a tendencia szintjén kapcsolatot mutat a csoportalapú szégyen elutasításával. A vizsgálati minta egésze ritkán számol be a büntudat és a szégyen átéléséről, de ez hangsúlyosan igaz a csoportot glorifikáló csoporttagokra. Ha a negatív érzelmeket figyelmesen megnézzük, a magyarok által átélt negatív érzelmek (a csalódottság, a

szomorúság, a félelem) elsősorban a LÁSZLÓ (2012) által felvázolt depresszív érzelmi dinamikát követik, a saját csoport kritikus érzelmek megjelenése a mintában nem jellemző.

MÁSODIK VIZSGÁLAT: A SAJÁT CSOPORT MINT AGRESSZOR

A második vizsgálatban a két azonosulási dimenziót kezelő skála érvényességét a saját csoport külső csoporttal szembeni agressziójára adott válaszok mentén ellenőriztük. Ez a vizsgálat ROCCAS és munkatársai 2006-os vizsgálatának reprodukciója volt.

Módszer

Résztevők. A vizsgálatban 93 fő vett részt, akik a Pécsi Tudományegyetem Bölcsésztudományi, valamint Természettudományi Karának hallgatói voltak. A kérdőívek felvétele a 2010/2011-es tanévben történt.

A kérdőívek kitöltése anonim és önkéntes volt, a kitöltésért a vizsgálati személyek jutalmat nem kaptak, a kérdőívek kitöltése egy kurzus teljesítésének nem kötelező része volt. A 93 vizsgálati személyből 65 nő és 28 férfi volt, a vizsgálati személyek átlagéletkora 23,21 volt (szórás 4,59).

Eljárás és vizsgálati anyag

A vizsgálati személyek a vizsgálati kérdőíveket nyomtatva kapták meg. A vizsgálati kérdőív elején egy tájékoztató szerepelt. A vizsgálatban való részvétel anonim és önkéntes volt, csak a nemre, életkorra és a vizsgálati személy egyetemi szakjára kérdeztünk rá. A vizsgálati kérdőív első részében a saját nemzeti csoporttal való azonosulás kérdőív kitöltését kértük a vizsgálati személyeinktől. Ezt követően a vizsgálati személyeket arra kértük, hogy olvassanak el két történetet, amelyben a magyar csoport agresszorként lépett fel külső csoportok (szlovák és horvát) tagjaival szemben. Az események leírása nyilvánvalóvá tette, hogy a negatív kimenetek (halálesetek, megvert emberek) szándékolt cselekvések következményei voltak. Ugyanakkor a történetek úgy lettek megfogalmazva, hogy azokban sem a saját, sem a külső csoportot explicit hibáztatása nem jelent meg. Az egyik történetben a magyar csendőrök a szlovák nemzeti csoport tagjaival kerültek konfliktusba. A konfliktusnak több halálos áldozata is volt. A másik történetben a magyar csendőrök a horvát nemzeti csoport tagjaival kerültek konfliktusba, és a konfliktus eredményeképpen több tüntetőt megverték a csendőrök. A történetekkel kapcsolatban arra kértük a vizsgálati személyeket, hogy 12-12 állítással kapcsolatban jelezzék, hogy mennyire értenek egyet az állításokkal 7 fokú Likert-típusú skálán, ahol a magasabb értékek, az állítással való egyetértést fejezte ki. A történetek

olvasási sorrendjét kiegyenlítettük: 55 vizsgálati személy előbb a szlovák, majd a horvát történetet olvasta, 38 vizsgálati személy előbb a horvát, majd a szlovák történetet.

Hipotézisek

A saját csoport felsőbbrendűségébe vetett hit miatt az várható, hogy a kötődésre kontrollált glorifikáció pontszám pozitív korrelációt fog mutatni a felmentő stratégiák használatával: a glorifikáló vizsgálati személyek olyan eseményértelmezéseket választanak majd, amelyek segíthetik a saját csoport pozitív képének fenntartását. Szintén a glorifikáló vizsgálati személyek lesznek, akik elutasítják a külső csoport jóvátételét, a negatív saját csoport kritikus érzelmek átélését és a saját csoport felelősségének elismerését is. A kötődő vizsgálati személyek ezzel szemben kritikus lojalistaként fognak fellépni, és esetükben a felmentő stratégiák használatának elutasításával találkozunk majd, valamint a külső csoport jóvátételének igényével, a negatív csoportalapú érzelmek átélésével és a saját csoport felelősségének elismerésével.

Eredmények

A vizsgálati eredmények feldolgozása során elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a történetek sorrendjének van-e jelentősége a 12 állításra adott válaszok szempontjából. Független mintás *t*-próbával hasonlítottuk össze a két vizsgálati feltételt (előbb a szlovák, aztán a horvát történetet olvasók vs. előbb a horvát, aztán a szlovák történetet olvasók). A 24 lehetséges összehasonlítás egyike sem hozott szignifikáns különbséget, így az adatok elemzése összevontan, a teljes 93 fős mintára vonatkozóan történt.

Mindkét történet esetében a 12-12 állítás és az egymásra kontrollált azonosulási módok közötti kapcsolatot vizsgáltuk. A kontrollálás érdekében parciális korrelációkat végeztünk el, ahol az azonosulás egyik módjának a korrelációját néztük a függő változóinkkal, miközben az azonosulás másik módja volt a kontrolláló változó. A 4. táblázatban mutatjuk be a szignifikáns korrelációkat.

A táblázatból az derül ki, hogy a saját csoportot glorifikáló vizsgálati személyek elsősorban olyan állításokkal értenek egyet, amelyek a magyar csoportot felmentik, és a külső csoportot hibáztatják. Az események leírását túlságosan szigorúnak tartják, a magyar csendőrök tetteit az átlagos csoporttagnál igazságosabbnak és jogosabbnak látják. A szlovák történet esetében a szlovákokat tartják a tragikus események első számú okozóinak. A kötődő vizsgálati személyek ezzel szemben a horvát történetben az átlagos vizsgálati személyeknél inkább fogadják el, hogy a magyar csendőrök igazságtalanok voltak, és ők azok, akik hajlandóságot mutatnak a külső csoport irányába szóló jóvátételre is. A magyar csoport tetteivel kapcsolatos büntudat és szégyen az egész mintán nem jellemző, és ebből a szempontból sem a kötődők, sem a glorifikálók nem térnek el a csoport többi tagjától. Ellenben

4. táblázat. A kötődés és a glorifikáció faktorok kapcsolata a történetek után szereplő 12-12 állítással

	Kötődés	Glorifikáció	Kötődés	Glorifikáció
	Szlovák történet		Horvát történet	
Amikor egy ilyen eseményről olvasok, sajnálatot érzek.	0,235*			
Az esemény leírása túlságosan szigorú a magyar csendőrökkel szemben.		0,224*		
A magyar csendőrök tettei jogtalanok voltak.		-0,211*	0,225*	-0,313*
Úgy gondolom, hogy a magyar csendőrök igazságtalanul bántak a falu lakóival/a horvát nemzetiséggel.		-0,292*		-0,248*
Arról, hogy így alakultak a dolgok, elsősorban a szlovákok tehettek.		0,308*		
Úgy gondolom, hogy a magyaroknak kárpótolniuk kellene a horvátokat a történetekért.			0,225*	

A táblázatban csak a szignifikáns korrelációk kerültek feltüntetésre, és minden esetben olyan parciális korrelációkról van szó, ahol az egyik azonosulási mód kontrolláló változóként került figyelembevételre.
* $p < 0,05$

a kötődő vizsgálati személyek a szlovák történet esetében sajnálatot mutatnak, ami IMHOFF, BILEWICZ és ERB (2012) szerint egy alapvetően külső fókuszú, pozitív érzelem.

Megvitatás

A vizsgálati eredmények ezúttal is többségében megfeleltek a hipotéziseknek. A kötődésre kontrollált glorifikáció mindkét történet esetében pozitív korrelációt mutatott a saját csoport felelősségének elutasításával, miközben a glorifikációra kontrollált kötődés a horvát történetben a felelősség elfogadásával járt. Ez az eredmény önmagában is bizonyítja az azonosulás módokra vagy típusokra bontásának szükségességét: a kötődés és a glorifikáció eltérő kapcsolatban vannak a felelősség felvállalásával. A saját csoport pozitív identitásának fenntartásában érdekelt glorifikáló vizsgálati személyek előszeretettel választanak olyan értelmezéseket, amelyek vagy szimplán a saját csoportot mentik fel, de néha egyenesen a külső csoportban találják meg a felelőst a történetekért. A felmentések használatát a kötődő vizsgálati személyek elutasítják a horvát történet esetében: ők azok a csoporttagok, akik kritikus lojalistaként viselkedve, nem vitatják a felelősséget, és nem menekülnek alternatív értelmezések mögé. Ez együtt jár a külső csoport kompenzálásának igényével is. A felelősség elismerése, a jóvátételre való hajlandóság és a felmentő stratégiák használata szisztematikus kapcsolatot mutat a glori-

fikáció és a kötődés faktorokkal. Ez a kapcsolat olyan irányú, ami a szakirodalom alapján várható: a glorifikáló vizsgálati személyek a pozitív kép fenntartására törekvenek, a kötődő vizsgálati személyek a felelősség elismerésével a kapcsolat jóvátételére.

Vizsgálatunkban ROCCAS és munkatársainak (2006) csak az érzelmekre vonatkozó eredményét nem sikerült megerősíteni: a negatív csoportalapú érzelmek átélésével közvetlen kapcsolatot egyik azonosulási mód sem mutatott. Ez alól egyedüli kivétel a sajnálat, ami a horvát történet esetében szignifikánsan korrelál a kötődéssel. A kötődő vizsgálati személyek az átlagos vizsgálati személyeknél többször számolnak be sajnálatról a történeteket illetően. Az érzelmek elmaradásának egyik oka az lehet, hogy az események relatíve távol vannak a vizsgálati személyek valós tapasztalataitól, így az érzelekváltó erejük viszonylag alacsony lehet (lásd például FÜLÖP, 2010).

Összefoglalva azonban lényegesebbnek tűnik az az eredmény, miszerint az azonosulás két módja különbözőképpen befolyásolja az események értelmezését, a felelősség elvállalását. Ezek a mechanizmusok valószínűleg olyan helyzetekben is működnek, amelyek téri-idői közelségük vagy éppen intenzitásuk miatt érzelmeket is kiváltanak a csoporttagokból. Ezekben a helyzetekben az eltérő eseményértelmezések, az érzelmek értékelő elméletei alapján (lásd például FRIJDA, 1986) eltérő érzelmekhez vezetnek, amelyek viszont eltérő viselkedési intenciókhoz és attitűdökhöz (SMITH és munkatársai, 2007).

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Vizsgálataink elsődleges célkitűzése a magyar csoporttal való azonosulást mérő kérdőív kialakítása volt, amely képes az azonosulás több módját – nevezetesen a kötődést és a glorifikációt – egymástól megkülönböztetni, és megbízható és érvényes módon mérni azokat. Az már viszonylag régebb óta elfogadott feltételezés, hogy a csoporttal való azonosulás intenzitása befolyásolja a csoporton belüli és a csoportközi viszonyokat (LEACH és mtsai, 2008), ugyanakkor az újabb kutatások azt mutatják, hogy nemcsak az azonosulás intenzitása, hanem a módja is számít (ASHMORE, DEAUX és McLAUGHLIN-VOLPE, 2004). Az azonosulást, és ezen belül is a nemzeti csoporttal való azonosulást, több dimenzióra bontó kutatások sikeresnek bizonyultak abban, hogy előrejelezzék a vizsgálati személyek válaszait, és azonosítsák például azokat a vizsgálati személyeket, akik valószínűbben élnek át csoportalapú büntudatot, mint a csoport többi tagja. A módokra bontás segítségével sikerült például feloldani az úgynevezett azonosulás/büntudat paradoxont, amelynek lényege az, hogy egyszerre kézenfekvő azt feltételezni, hogy az erősen azonosuló vizsgálati személyek élnek át több büntudatot (hiszen ők maradnak lojálisak a csoporthoz a bajban), és azt is, hogy éppen ellenkezőleg ők élnek át kevesebb büntudatot (hiszen nekik a legfontosabb a csoport pozitív identitásának a megvédése). A kutatások szerint a megoldás abban rejlik, hogy nem csupán az intenzitást vesszük figyelembe – „jobban”, „kevésbé” azonosulók –, hanem azt is, hogy mi az adott azonosulásnak a tartalma (ROCCAS és mtsai, 2006).

Az általunk kidolgozott kérdőív bemérési vizsgálata azt mutatja, hogy megbízhatóan el tudjuk különíteni egymástól a kötődés és a glorifikáció faktorait, továbbá azt, hogy ezek a faktorok egymással közepes erősségű, szignifikáns kapcsolatban állnak. A kötődés a csoporttal való érzelmi kapcsolatot jelenti, azt az érzést, hogy a csoport fontos alkotóeleme az egyéni szelfnek, meghatározó az adott egyén én-konceptiója szempontjából. A glorifikáció ezzel szemben a csoportközi összehasonlítást hangsúlyozza, és a glorifikáló vizsgálati személyek rendre olyan összehasonlításokkal élnek, amelyekben a saját csoport jobb, több, érdemesebb, mint a külső csoportok. Míg a kötődés nem rendelkezik leértékelő dimenzióval, addig a glorifikáció természeténél fogva leértékel (fogalmazhatunk úgy is, hogy felértékel, mégpedig a saját csoportot). ROCCAS és munkatársai (2006, 2008) emelik ki azokat az izgalmas lehetőségeket, amelyek ezekben az azonosulási módokban rejlenek. Segítségükkel a csoporttal való azonosulás egyszerű intenzitásbeli különbségei helyett komplex mintázatok válnak hozzáférhetővé: olyan csoporttagok például, akik aktuálisan nem is kötődnek és nem is glorifikálnak, olyan csoporttagok, akik kötődnek, de nem glorifikálnak, és olyan csoporttagok, akik kötődnek és glorifikálnak is. Elméletileg lehetséges egy olyan azonosulási mintázat is, amely a saját csoportot glorifikálja, de ahhoz érzelmileg nem kapcsolódik: ennek a mintázatnak a létezéséről és az értelméről jelentős viták vannak (lásd ROCCAS és mtsai, 2006).

Már az a két érvényességi vizsgálat, amelyet a kérdőív tesztelésére használtunk, világosan mutatja az ilyen típusú modellek bevezetésének hasznosságát. Kirajzolódik előttünk annak a csoporttagnak a képe, akiből a csoporttagság könnyen vált ki érzelmeket. Az is elmondható, hogy ezek a csoporttagok nem véletlenszerűen élik át a csoportalapú érzelmeket: az érzelemátélés mintázata szorosan követi a csoportra jellemző, prototipikus érzelmeket (LÁSZLÓ és FÜLÖP, 2010). A második vizsgálatból világossá válik a különbség a csoporthoz különbözőképpen kapcsolódó tagok között: míg a kötődés a saját csoport agressziójával kapcsolatban a csoportközi viszonyok rendezése felé mutat – elismerve a saját csoport felelősségét, érzelmeiket és jóvátételi szándékot mutatva a külső csoport felé –, addig a glorifikáció a saját csoport pozitív identitásának védelmét helyezi előtérbe, a kapcsolat rendezését háttérbe szorítva. A glorifikáló vizsgálati személyek olyan eseményértelmezésekkel élnek, amelyek a saját csoportot felmentik, sőt néhány esetben a külső csoportot hibáztatják a vele szemben elkövetett agresszióval kapcsolatban.

Az általunk kidolgozott kérdőív a magyar identitással foglalkozó szociálpszichológiai kutatások számos területén alkalmazhatónak tűnik. A glorifikáció és kötődés csoportra jellemző mintázatainak feltárása – a szociálpszichológiai alapkutatások támogatásán túl – a társadalmi csoportok gondolkodásának és viselkedésének megértésében játszhat szerepet. Kézenfekvőnek tűnik például a glorifikáció és kötődés mintázatainak összekapcsolása az úgynevezett kollektív áldozati szerep vizsgálatával. Az elmúlt években a magyar nemzeti csoport identitásával kapcsolatos vizsgálatok rámutattak arra, hogy a magyar történelmi pálya és az abból következő identitás hasonlóságot mutat azzal az identitással, amit BAR-TAL, CHERNYAK-HAI, SCHORI és GUNDAR (2009) kollektív áldozati szerepnek nevez. A kollektív áldozati szerepbe helyezkedő csoportokra jellemző, hogy a negatív

eseményekkel kapcsolatban alacsony ágenciát mutatnak – különösen ott, ahol a saját csoport elkövető helyzetbe kerül –, és ehhez kapcsolódóan a felelősséget fokozottan hárítják a külső csoportokra. A kollektív áldozati szerep képes legitimálni a csoport által kifejtett agressziót, ami ennek megfelelően nem von büntudatot maga után. További funkciója, hogy növeli a csoporton belüli szolidaritást és a csoporthoz való ragaszkodást, ami ebben az esetben nem más, mint a hazaszereget (LÁSZLÓ, 2012). LÁSZLÓ Mackra hivatkozva azt írja, hogy a kollektív áldozati szerep további jellemzője „a más csoportok iránti empátiára való képtelenség [...] a más csoportok által okozott ismétlődő szenvedések által traumatizált etnikai-nemzeti csoportok kevés jelét mutatják annak, hogy sajnálnák a másoknak okozott sérelmeket, vagy felelősséget éreznének azok iránt az áldozatok iránt, akiket ők tettek áldozattá” (2012, 170).

Az áldozattá válás és az abból fakadó áldozati szerep, ahogy azt BAR-TAL és munkatársai (2009) kifejtik olyan közösen osztott narratíva a társadalom tagjainak körében, amely a társadalom egyik pilléréként jeleik meg, és amelyben a csoport legtöbb tagja osztozik. Ez azért is így van, mert a szerephez kapcsolódó hiedelmek, attitűdök és érzelmek átadása egyszerre több kommunikációs csatornán keresztül történik, beleértve az oktatási rendszert (és főleg a történelemoktatást), a közbeszédet (politikuskok és a média), a közösség hivatalos ünnepeit és ceremóniáit, és az olyan kulturális termékeket, mint a könyvek, filmek és színházi darabok. A kollektív áldozati szerep elmesélése a szocializáció korai szakaszától jelen van, és épül be a felnövekvő generációk identitásába (BAR-TAL és mtsai, 2009). Ebben az értelemben tehát a kollektív áldozati szerepben valamilyen formában a közösség összes tagja osztozik, ugyanakkor az egyéni különbségek figyelembevételé is szükségesnek tűnik. KLAR, SCHORI-EYAL és KLAR (2013) vizsgálataikban az észlelt kollektív áldozati szerep nevű változó segítségével az egyéni különbségeket nézték az áldozattá válás észlelésében, és ez a változó alkalmas volt arra, hogy bejósoljon olyan jelenségeket, mint a csoportalapú büntudat elfogadása, a járulékos veszteségek tolerálása vagy a morális felmentések használata. A kollektív áldozati szerep csoportszintű változójának összekapcsolása a csoporthoz kapcsolódás egyéni módjaival gyümölcsöző kutatási terület lehet, amelyre már történt is kísérlet (SZABÓ, 2013).

Természetesen a vizsgálatunkkal kapcsolatban számos korlát, limitáció említhető meg. Mivel a vizsgálatban részt vevő vizsgálati személyek mind a Pécsi Tudományegyetem hallgatói voltak, így demográfiai szempontból a minta homogénnek tekinthető, többnyire középfokú végzettséggel rendelkező fiatal felnőttekből állt. Ez azonban felveti az általánosíthatóság kérdését, hiszen nem világos, hogy az általunk kapott eredmények mennyiben állnak meg a helyüket egy más demográfiai jellemzőkkel rendelkező mintán, és hogy mennyiben általánosíthatóak az egész magyar csoportra.

Felmerül továbbá az azonosulás többdimenziós modelljeivel kapcsolatban az a kérdés, hogy melyek az azonosulás módjai, és azok milyen kapcsolatban vannak egymással? A ROCCAS és munkatársai (2006) által kidolgozott kétdimenziós modell csak egy a létező megoldások közül. Miközben abban a kutatók többsége egyetért, hogy a többdimenziós modellek hasznosabbak, mint a hagyományos

egydimenziós modell, a dimenziók mibenlétét illetően nincs egyetértés a csoporttal való azonosulás kutatóinak körében (lásd ASHMORE és munkatársai, 2004; LEACH és munkatársai, 2008). Lehetséges, hogy más modellek (például DE ZAVALA, CICHOKA, EIDELSON és JAWAWICKREME, 2009; JACKSON és SMITH, 1999; LEACH és munkatársai, 2008; LUHTANEN és CROCKER, 1992; PHINNEY, 1990) a csoporton belüli és csoportközi viszonyok jobb megértését eredményezik, mint a ROCCAS és munkatársai-féle (2006) modell. Mivel az ezekhez a modellekhez készült kérdőíveknek nincs bemért magyar nyelvű változója, így a jövőben kívánatos lehet ezek elkészítése és összevetése az általunk bemutatott kétdimenziós modellel. A glorifikáció és a kollektív nárcizmus kapcsolatának vizsgálata például kézenfekvő lehetőség.

Összefoglalva tehát vizsgálatunkban arra törekedtünk, hogy elkészítsünk egy olyan kérdőívet, amely a nemzeti csoporttal való azonosulást illetően nemcsak az azonosulás intenzitását, hanem módját is képes kezelni. Ez a törekvésünk sikerrel járt, hiszen a kötődés és a glorifikáció egymástól jól megkülönböztethető, megbízhatóan mérhető módjai az azonosulásnak. Vizsgálataink bebizonyították, hogy ez a különbségtétel értelmes, hiszen a csoporthoz való kapcsolódás különböző módjai eltérésekhez vezettek a csoportalapú érzelmek átélésében, valamint a saját csoport agressziójával kapcsolatos reakciókban. A jövőben az azonosulás egyéni szintű változóját össze kívánjuk kötni a történelmi események észlelésével és értékelésével, a kollektív áldozati szerep nevű jelenséggel, valamint a morális identitás témakörével.

I. MELLÉKLET

A nemzeti csoporttal való azonosulás kérdőíve

(Ahol 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, a 7-es pedig azt, hogy teljes mértékben jellemző. A közbeeső értékek a két véglet közötti fokozatos átmenetet jelentik.)

A kötődést mérő állítások	
Külföldön járva, megdobogtatja a szívemet a magyar szó.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
Erős kötelékek fűznek a magyarsághoz.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
Elérzékenyülök, amikor a <i>Himnusz</i> t hallom.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
A magyarságom fontos része annak, hogy ki vagyok.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
A glorifikációt mérő állítások	
A magyarok történelmük során általában erkölcsösebben jártak el, mint más nemzetek.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
A magyar nép történelme során számos esetben egyedülálló bátorságról tett tanúbizonyságot.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
Más nemzetekkel összehasonlítva, a magyarok okosabbak.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
Jobb hely lenne a világ, ha a többi ország lakói is olyanok lennének, mint a magyarok.	1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7

A kizárt állítások	
Nem érzek közösséget a magyar emberekkel.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Mi magyarok nem vagyunk különbek más nemzeteknél.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Az egyre több külföldi film, zene, könyv veszélyezteti a magyar kultúrát.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Sokkal szívesebben vagyok magyar állampolgár, semhogy bármely más ország állampolgára legyek.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Nem fontos a számomra, hogy magyarnak lássanak.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Nem szabad beletörődni a történelmi Magyarország elvesztésébe.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Elérzékenyülök, amikor a magyar zászlót látom.	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

2. MELLÉKLET

Az első vizsgálatban használt érzelmek listája

A vizsgálat következő részében arra kérjük, hogy jelölje meg, hogy mennyire éli át a következő érzelmeket a **magyar csoport tagjaként!**

(Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem, a 7-es pedig azt, hogy teljes mértékben átéli.

A közbeeső értékek a két véglet közötti fokozatos átmenetet jelentik.)

Kielégülés	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Utálat	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Csalódottság	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Megnyugvás	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Undor	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Elégedettség	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Lelkesedés	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Öröm	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Düh	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Büszkeség	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Szomorúság	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Félelem	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Bűntudat	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Szégyen	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7
Remény	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7	Megbocsátás	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7

IRODALOM

- ANDERSON, B. (1991). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism, revisited edition*. New York: Verso.
- ADORNO, T. W., FRENKEL-BRUNSWIK, E., LEVINSON, D. J., & SANFORD, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality (Studies in Prejudice)*. New York: Harper.
- ASHMORE, R. D., DEAUX, K., & McLAUGHLIN-VOLPE, T. (2004). An organizing framework for collective identity: articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin*, 130(1), 80–114.

- BAR-TAL, D., CHERNYAK-HAI, L., SCHORI, N., & GUNDAR, A. (2009). A sense of self perceived collective victimhood in interactable conflicts. *International Review of the Red Cross*, June, 229–258.
- BRANSCOMBE, N. R., DOOSJE, B. J., & MCGARTY, C. (2002). Collective guilt: antecedents, correlates and consequences. In D. M. MACKIE, & E. R. SMITH (Eds.), *From prejudice to intergroup relations: differentiated reactions to social groups* (49–66). New York: Psychology Press.
- BRANSCOMBE, N. R., & DOOSJE, B. (Eds.) (2004). *Collective guilt: international perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BRANSCOMBE, N. R., & MIRON, A. M. (2004). Interpreting the ingroup's negative actions toward another group: emotional reactions to appraised harm. In L. Z. TIEDENS & C. W. LEACH (Eds.), *The social life of emotions* (314–335). New York: Cambridge University Press.
- BRANSCOMBE, N. R., SLUGOSKI, B., & KAPPEN, D. M. (2004). The measurement of collective guilt: what it is and what it is not. In N. R. BRANSCOMBE, & B. DOOSJE (Eds.), *Collective guilt: international perspectives* (16–34). Cambridge: Cambridge University Press.
- BRETTER Z. és DEÁK Á. (Szerk.) (1995). *Eszmék a politikában: a nacionalizmus*. Pécs: Tanulmány Kiadó.
- BREUILLY, J. (2004). Állam és nacionalizmus. In KÁNTOR Z. (szerk.), *Nacionalizmuselméletek. Szöveggyűjtemény* (134–149). Budapest: Rejtjel Kiadó.
- BROWN, R., GONZÁLEZ, R., ZAGEFKA, H., MANZI, J., & CEHAJIC, S. (2008). Nuestra culpa: collective guilt and shame as predictors of reparation for historical wrongdoing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 75–90.
- CSEPELI GY. (1992). *Nemzet által homályosan*. Budapest: Századvég.
- CSEPELI, GY. (1997). *National Identity in Contemporary Hungary*. New York: Columbia University Press.
- DE ZAVALA, G., CICHOKA, A., EIDELSON, R., & JAYAWICKREME, N. (2009). Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 1074–1096.
- DIECKHOFF, A. (2002). Egy megrögzöttség túlhaladása – a kulturális és politikai nacionalizmus fogalmainak újraértelmezése. *Regio: Kisebbség, Politika, Társadalom*, 4, 7–22.
- DOOSJE, B., & BRANSCOMBE, N. R. (2003). Attributions for the negative historical actions of a group. *European Journal of Social Psychology*, 33, 235–248.
- DOOSJE, B., BRANSCOMBE, N. R., SPEARS, R., & MANSTEAD, A. S. R. (1998). Guilt by association: when one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 872–886.
- DOOSJE, B., BRANSCOMBE, N. R., SPEARS, R., & MANSTEAD, A. S. R. (2006). Antecedents and consequences of group-based guilt: the effects of ingroup identification. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 325–338.
- ELLEMERS, N., SPEARS, R., & DOOSJE, B. (1997). Sticking together or falling apart: ingroup identification as a psychological determinant of group commitment versus individual mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 617–626.
- FABRIGAR, L. R., WEGENER, D. T., MACCALLUM, R. C., & STRAHAN, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4, 272–299.
- FRIJDA, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.

- FÜLÖP É., PÉLEY B. és LÁSZLÓ J. (2011). A történelmi pályához kapcsolódó érzelmek modellje magyar történelmi regényekben. *Pszichológia*, 31, 47–61.
- GELLNER, E. (1997). *Nationalism*. New York: NYU Press.
- GORDIJN, E. H., YZERBYT, V., WIGBOLDUS, D., & DUMONT, M. (2006). Emotional reactions to harmful intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 36, 15–30.
- GURIN, P., & MARKUS, H. (1988). Group Identity: The psychological mechanisms of durable salience. *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, 1(2), 257–274.
- GYÁNI G. (2005). Nemzeti identitás – identitáspolitiká a történész látószögéből. In TIBORI T. és TAMÁS P. (szerk.), *Nemzetfelfogások: Kisebbségek-többség* (63–71). Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- HERBERT, T. L., & DUNKEL-SCHETTER, C. (1992). Negative social reactions to victims: an overview of responses and their determinants. In L. MONTADA, S. H. FILIPP, & M. J. LERNER (Eds.), *Life crises and experiences of loss in adulthood* (497–518). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- HOBBSAWM, E. J. (1992). *Nations and nationalism since 1780: programme, myth, reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- IMHOFF, R., BILEWICZ, M., & ERB, H. (2012). Collective regret versus collective guilt: different emotional reactions to historical atrocities. *European Journal of Social Psychology*, 42(6), 729–742.
- IYER, A., LEACH, C. W., & CROSBY, F. J. (2003). White guilt and racial compensation: the benefits and limits of self-focus. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 117–129.
- JACKSON, J., & SMITH, E. (1999). Conceptualizing social identity: a new framework and evidence for the impact of different dimensions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 120–135.
- JANIS, I. (1982). *Groupthink*. 2nd edition. Boston: Houghton Mifflin.
- JOHNS, M., SCHMADER, T., & LICKEL, B. (2005). Ashamed to be an American? The role of identification in predicting vicarious shame for anti-Arab prejudice after 9-11. *Self and Identity*, 4, 331–348.
- KÁNTOR Z. (Szerk.) (2004). *Nacionalizmuselméletek. Szöveggyűjtemény*. Budapest: Rejtjel Kiadó.
- KLAR, Y., SCHORI-EYAL, N., & KLAR, Y. (2013). The “Never Again” State of Israel: The emergence of the Holocaust as a core feature of Israeli identity and its four incongruent voices. *Journal of Social Issues*, 69(1), 125–143.
- KOSTERMAN, R., & FESHBACH, S. (1989). Toward a measure of patriotic and nationalistic attitudes. *Political Psychology*, 10, 257–274.
- LÁSZLÓ J. (2005). *A történetek tudománya: Bevezetés a narratív pszichológiába*. Pszichológiai Horizont 3. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- LÁSZLÓ, J. (2008). *The science of stories: an introduction to narrative psychology*. London–New York: Routledge.
- LÁSZLÓ J. (2012). *Történelem-történetek. Bevezetés a narratív szociálpszichológiába*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- LÁSZLÓ J. és FÜLÖP É. (2010). A történelem érzelmi reprezentációja a történelemkönyvekben és naiv elbeszélésekben. *Történelemtanítás*, XLV, 1(3).
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/10/laszlo-janos-%E2%80%93fulop-eva-a-tortenelem-erzelmi-reprezentacioja-tortenelemkonyvekben-es-naiv-elbeszelesekben-01-03-02/>

- LEACH, C. W., VAN ZOMEREN, M., ZEBEL, S., VLIET, M. L. W., PENNEKAM, S. F., DOOSJE, B., OUWERKERK, J. W., & SPEARS, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: a hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 144–165.
- LICKEL, B., SCHMADER, T., CURTIS, M., SCARNIER, M., & AMES, D. R. (2005). Vicarious shame and guilt. *Group Processes and Intergroup Relations*, 8, 145–157.
- LUHTANEN, R., & CROCKER, J. (1992). A collective self-esteem scale: self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 302–318.
- MCGARTY, C., PEDERSEN, A., LEACH, C. W., MANSELL, T., WALLER, J., BLIUC, A. M. (2005). Group-based guilt as a predictor of commitment to apology. *British Journal of Social Psychology*, 44, 659–680.
- MUMMENDEY, A., KLING, A., MIELKE, R., WENZEL, M., & BLANZ, M. (1999). Socio-structural characteristics of intergroup relations and identity management strategies: results from a field study in East Germany. *European Journal of Social Psychology*, 29, 259–285.
- PHINNEY, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: review of research. *Psychological Bulletin*, 108, 499–514.
- ROCCAS, S., KLAR, Y., & LIVIATAN, I. (2006). The paradox of group-based guilt: modes of national identification, conflict vehemence, and reactions to the in-group's moral violations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 698–711.
- ROCCAS, S., SAGIV, L., SCHWARTZ, S. H., HALEVY, N., & EIDELSON, R. (2008). Towards a unifying model of identification with groups: integrating theoretical perspectives. *Personality and Social Psychology Review*, 12, 280–306.
- SETON-WATSON, H. (1977). *Nations and states: an enquiry into the origins of nations and the politics of nationalism*. Boulder, CO: Westview Press.
- SCHÖPFLIN GY. (2003). *A modern nemzet*. Máriabesnyő–Gödöllő: Attraktor Kiadó.
- SMITH, A. D. (1988). *The Ethnic origins of nations*. New Jersey: Wiley–Blackwell.
- SMITH, A. D. (1991). *National Identity*. London: Penguin Books.
- SMITH, E. R., SEGER, C., & MACKIE, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence regarding four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 431–446.
- STAUB, E. (1997). Blind versus constructive patriotism: moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action. In D. BAR-TAL, & E. STAUB (Eds.), *Patriotism in the lives of individuals and nations* (213–228). New York: Nelson-Hall.
- SWIM, J. K., & MILLER, D. L. (1999). White guilt: its antecedents and consequences for attitudes towards affirmative action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 500–514.
- SZABÓ ZS. P. (2013). *A nemzeti csoporttal való azonosulás hatása a csoportalapú érzelmek átélésére*. PhD-értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Pszichológia Doktori Iskola.
- TAJFEL, H. (1978). *Differentiation between social groups: studies in the social psychology of intergroup relations*. London: Academic Press.
- TURNER, J. C., HOGG, M. A., OAKES, P. J., REICHER, S. D., & WETHERELL, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: a self-categorization theory*. Oxford–New York: Basil Blackwell.
- TURNER, J. C. (1999). Some current issues in research on social identity and self categorization theories. In N. ELLEMERS, R. SPEARS, & B. DOOSJE (Eds.), *Social identity: context, commitment, content* (6–34). Oxford: Wiley–Blackwell.

IDENTIFICATION WITH THE NATIONAL IN-GROUP:
A HUNGARIAN QUESTIONNAIRE

SZABÓ, ZSOLT PÉTER – LÁSZLÓ, JÁNOS

Identification with one's national in-group is difficult to measure. Unitary scales of in-group identification have led to contradictory results. It seems that unitary scales are inadequate both conceptually and empirically (for a review, see ASHMORE, DEAUX, & MCLAUGHLIN-VOLPE, 2004). In our studies, first, we have developed a Hungarian national identification questionnaire. We used confirmatory factor analysis to validate ROCCAS, KLAR, & LIVIATAN's (2006) bi-dimensional model of in-group identification. This model separates two modes of identification: attachment and glorification. Theoretically this model is based on social identity theory, self-categorization theory (TAJFEL, 1978; 1982; TAJFEL, & TURNER, 1979; TURNER, HOGG, OAKES, REICHER, & WETHERELL, 1987), and the traditional differentiation between patriotism and nationalism (ADORNO, FRENKELBRUNSWIK, LEVINSON, & SANFORD, 1950; KOSTERMAN, & FESHBACH, 1989; STAUB, 1997). Studies 2-3 demonstrated the predictive validity of the bi-dimensional model. Attachment and glorification has a different relationship to group-based phenomena such as group-based emotions, exonerating cognitions, compensation of out-groups after in-group aggression.

Key words: *national identity, glorification and attachment, group-based emotions, exonerating cognitions*

NEMI KÜLÖNBSÉGEK VIZSGÁLATA A DEPRESSZIÓS TÜNETEGYÜTTESBEN AZ ALEXITÍMIA MENTÉN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FÉRFI DEPRESSZIÓRA

ALMÁSSY ZSUZSANNA – BAKSA NOÉMI – PAPP GÁBOR –
SZEMÁN-NAGY ANITA

Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet
Személyiség- és Klinikai Pszichológiai Tanszék
E-mail: almassy.zsuzsanna@arts.unideb.hu; nolymi@windowslive.com;
papp.gabor@arts.unideb.hu; aszeman@gmail.com;

Beérkezett: 2013. május 16. – Elfogadva: 2013. november 5.

Háttér: *A depressziós tüneteket a nemi szerep szocializációs folyamatok értelmezési keretében vizsgáltuk. Az elmélet alapján feltételezhetjük, hogy a férfiak a nőktől eltérő módon fejezhetik ki és élhetik meg a depressziót.*

Célkitűzés: *Vizsgálatunk célja egyrészt a depresszió tünettánában megjelenő nemi különbségek vizsgálata, másrészt az alexitímia és a férfi depressziós tünetek összefüggéseinek vizsgálata.*

Módszer: *A vizsgálatban 655 vizsgálati személy vett részt, 203 férfi és 452 nő (átlagos életkor: 22,51 év; SD=28). A vizsgálati személyekhez a kérdőívet egy online felületen keresztül juttattuk el, mely a demográfiai adatokon túl a Beck Depresszió Kérdőív rövidített, 9 ítemes változatát, a Gotland Férfi Depresszió Kérdőívet és a Torontói Alexitímia Skálát tartalmazta.*

Eredmények: *A nők férfiaknál több férfi depressziós tünetről számoltak be: az agresszió kifejezése, irritabilitás, feszültség és nyugtalanság megjelenése gyakoribb a nőknél. Vizsgálva a depressziós tünetek és az alexitímia kapcsolatát láthatjuk, hogy a depressziós tünetek hiánya alacsonyabb szintű alexitímiával jár együtt. Azokat a vizsgálati személyeket, akik magas alexitímiájuk mellett jellemzően csak olyan depressziós tüneteket mutatnak, amelyek nehezen azonosíthatóak depresszióként, veszélyeztetett csoportként azonosítottuk.*

Konklúzió: *Tekintve, hogy nők körében is relevánsnak mutatkoznak a férfias típusú depresszióhoz köthető tünetek, amelyek összefüggést mutatnak az érzelmszabályozási nehézségekkel, a tünetek vizsgálata mindkét nemnél relevánsnak mutatkozik.*

Kulcsszavak: *depresszió, férfi típusú depresszió, nemi szerep szocializáció, alexitímia*